

Dozorcové živnostenští, kteří z. ze dne 17. června 1883 č. 117 ř. z. zřízení byli, mají k tomu hleděti, aby příčiny stávek smírnou cestou se odstraňovaly.

Dělníci důlní (horníci).

Zákon horní ze dne 23. května 1854 č. 146 ř. z. obsahuje řadu ustanovení, která právní poměry dělníků důlních upravují. 9. hlava hor. z. pojednává totiž o poměru majitelů dolů k jich úřednictvu a dělnictvu, a obsahuje především nařízení, že v každém dolu zřízen býti musí řád služební, jenž má býti pečlivě úřady horními za pomoci odborných znalců prozkoumán a v důlních vyvěsen (§ 200. hor. z.). Při tom třeba lišiti báňské podniky státní od soukromých. Ač z. hor. v tom ohledu žádného rozdílu nečiní, nesmí se přece přehlédnouti, že ve státních dolech pro úředníky především pragmatika služební, dekrety dosazovací a instrukce, pro dozorce a dělníky pak normalie a předpisy administrační platí. Pokud ovšem státní předpisy služební v tom neb onom směru bližších ustanovení neobsahují, mají předpisy zák. hor. plnou platnost (viz motivy hor. zák. str. 364).

Při soukromých podnicích horních vychází z. hor. ze zásady, že je nemožno všechny jednotlivé okolnosti zákonitě upravit a předpokládá, že každý podnikatel vzájemná práva a povinnosti smlouvami služebními ustanoví. Řád služební, § 200. hor. z. předepsaný, má obsahovati jen jednotlivá zásadní ustanovení služebních smluv a nahraňuje smlouvu služební, nebyla-li žádná učiněna.

Podstatným obsahem řádu služebního jsou:

1. Třídy dělníků a dozorců a jich služebních výkonů.

Každý dělník musí býti v dolech po delší čas v učení. Chlapci, kteří vstoupí do podniku báňského skončivše návštěvu školy obecné, slouží v dolech zprvu jako t. zv. svítiči, postrkovači vozíků (huntů), přítloukači a p. Na to stanou se učni tepačskými a cvičí se po boku zkušených tepačů (hajrů) v pracech na kameni tak dlouho, až se mohou hlásiti ku denní práci. Po delším cvičení vstupuje pak učeň do řad tepačů (hajrů). Druhá kategorie dělníků hornických jsou hutníci.

Dozorcové dělí se na lezce (štajgry), jež mají dohlížeti na jednotlivé oddíly dělníků a dávati pozor na jich práce, a na šichtmistry, kteří stojí v čele jedné četě a jimž přísluší řízení díla. V hutnictví mají dozor nad dělníky a pracemi hutními huťmistři a dílvedoucí.

Dle zák. ze dne 31. prosince 1893 č. 12 ř. z. z r. 1894 a nař. min. orby ze dne 21. dubna 1894 č. 75 ř. z. mohou za dozorce závodní v dolech připuštěny býti pouze osoby, které absolvovaly nižší hornickou školu, nebo které aspoň prokáží, že umějí čísti a psáti, a že nejméně tři léta zaměstnány byly při všech pracích v hornictví se naskytujících v postupu i době všeobecně obvyklých. Náležitosti tyto mají býti prokázány služebními vysvědčeními vydanými majitelem dolů nebo jeho zmocněncem, kteráž spolupodepsána býti musí správcem, jemuž žadatel byl podřízen. Vysvědčení vydaná v jiném okresu revírního úřadu horního musí tímto potvrzena býti.

Ustanovení toto nevztahuje se ku závodním dozorcům, kterým nemá býti svěřen dozor ku dolování celému, nýbrž toliko ku jednotlivému určitému oboru, tak na př. ku vodárníkům, dohlédačům rampovým a pod. Při těchto dozorcích stačí, prokáží-li, že nejméně 2 léta při pracích jich dozoru přidělených zaměstnání byli.

Zdali je kdo ku dozorství způsobilým, o tom rozhoduje v první stolici revírní úřad horní. Proti jeho rozhodnutí má dle § 7. zák. ze dne 21. července 1871 č. 77. ř. z. místa stížnost ve lhůtě § 231. hor. z.

Majitelé hor jsou povinni hornímu úřadu dozorce oznámiti. Opomenutí povinnosti této, jakož i přijetí osoby, která horním úřadem za neschopnou uznána byla, tresce se pokutou až do 50 zl.

Zvláštní druh horních dělníků tvoří mladiství dělníci a ženštiny. V hornictví nesmí se zaměstnávat děti nedokonavší 14. rok; jen výmínečně smí se jich použití mezi dokonaným 12. a 14. rokem ku lehké denní práci, která není na ujmu jich školní povinnosti a jen ku žádosti jich rodičů nebo poručníků a za svolení úřadu horního. (§ 1 z. ze dne 21. června 1884, č. 115 ř. z.). Osoby mužského pohlaví, které 16. rok, osoby ženského pohlaví, které 18. rok věku svého ještě nepřekročily, smějí v dolech býti zaměstnány jen takovým způsobem, kterým by se nepoškodil jich tělesný vývin. (§ 2 jmen. z.) Doba šichty pro mladistvé dělníky a ženštiny nesmí přesahovati 12 hodin a denní skutečná doba pracovní 10 hodin (§ 3 jmen. z.). Výjimky smí povolití ministr orby pro doly v alpských zemích s tím omezením, že doba skutečné práce v témdni nesmí 60 hodin překročiti.

2. Poměr mezi dělníky a dozorci.

Služební řád musí každému dozorci přiděliti určitý počet dělníků, kteří jsou jemu pak podřízeni. Nebezpečnost jednotlivých prací, jako na příklad práce trhací, průkopy, lom, vyžaduje, by se dohlíželo na přesné plnění daných rozkazů.

3. Doba pracovní.

Zřídka pracuje dělník opět na témže místě, nýbrž jedním dnem vystřídají se často 2—4 muži. Takový oddíl sluje obležení stanoviště (ortu). Tím povstanou šichty 12ti, 8mi, 6tihodinové, jako na př. denní šichta od 6. hodiny ranní do 12. polední a druhá od 12. polední do 6. hodiny večerní.

4. Chování se dělníků ve službě a mimo službu.

Předpisy o chování se ve službě vztahují se patrně jen ku kázni a k poslušnosti vůči představeným, ku plni a věrnosti. Mimo službu žádá pracovní řád střízlivost a mravné chování. Dělník nesmí se bez dovolení daleko od svého bytu vzdáliti, protože jest povinen přispěti pomocí, stane-li se neštěstí a na zavalání zvonem důlním se dostaviti.

5. Mzda dělníků.

Tato záležť buď ve mzdě za šichtu, jež se řídí dobou šichty, nebo v t. zv. úkolu, kde není čas mírou mzdy, nýbrž množství vykonané práce. Mzda vyplácí se buď měsíčně, zpravidla však týdně. Ze mzdy sráží se částka do bratrské pokladny nebo na jiné potřeby.

O mzdě horníků platí následující zákonná nařízení:

a) Na mzdu (za šichtu nebo za úkol) nemá místa ani obštávka soudní ani exekuce. (§ 207 hor. z.).

b) Pohledávky ze mzdy, pokud není tato déle jednoho roku zadržena, požívají privilegovaného zákonného práva zástavního, takže ve případě exekučního prodeje dolů hned za pohledávkami eráru zaplacení dojdou. (§ 268 hor. z.).

c) V konkursu dojdou pohledávky ze mzdy, pokud tato déle jednoho roku před vyhlášením konkursu zadržena není, zaplacení po srážce

dluhů podstaty a po zapravení 3letých daní a poplatků z převodu. (§ 41 cís. nař. ze dne 25. prosince 1868 č. 1. ř. z. z r. 1869.)

d) Smlouvy dělníků důlních, které mají za účel společným zastavením práce na zaměstnatelích vynutiti vyšší mzdy, nemají právního účinku.

e) Podnikatel důlní je povinen se svými dozorci a svým dělnictvem aspoň čtvrtletně účtovat; zanedbá-li toho, podléhá majitel dolů pokutě od 5 do 50 zl. za každého dělníka. Majitel dolů je ovšem oprávněn na účet mzdy opatřovati dělnictvo své potřebným živobytím, leč smí se tak díti jen bez živnostenského zisku. (§ 131 g hor. z.)

6. Řád služební má obsahovati ustanovení o příspěvcích, do pokladny bratrské. (Viz čl. Pokladny bratrské.)

7. Tresty.

Aby se řádu služebního šetřilo, budtež ustanoveny pokuty peněžité nebo tresty pracovní při přestupcích řádu služebního. Je-li přestupkem služebního řádu současně též ustanovení trestního zákona porušeno, má býti pachatel proto pohnán před příslušný soud trestní.

8. Předčasné zrušení poměru služebního.

Okamžitě beze vší výpovědi může se poměr služební zrušiti:

a) Je-li dělník zřejmě neschopným;

b) dopustil-li se dělník zločinu, nebo přečinu, nebo přestupku ze ziskuchtivosti nebo proti mravopoctnosti, nebo dopustil-li se přestupku proti bezpečnosti osobní, cti nebo majetku svého zaměstnatele (§ 202 hor. z.);

c) bez předcházející výpovědi mohou býti propuštěni dělníci, kteří se dopustí podstatného porušení povinnosti, věrnosti, píce, úcty, poslušnosti vůči představeným, dále dělníci, kteří provozují obchody vedlejší s jich službou se nesrovnávající nebo užívají ve své službě nabytých znalostí o poměrech důlních na úkor svého zaměstnatele. (§ 203 hor. z.)

d) Bylo-li s dozorci a dělníky zle nakládáno se strany jich představených, bylo-li jim odepřeno smluvené zaopatření, vyplácení mzdy, neb byla-li jinak smlouva služební podstatně porušena, mohou dělníci, dozorci ze služby vystoupiti na pouhé ohlášení (§ 205 hor. z.). Ve všech ostatních případech mohou dělníci jen na 14denní a dozorci na 3měsíční výpověď ze služby vystoupiti nebo propuštěni býti (§ 201 hor. z.).

9. Každému dělníku hornickému nebo dozorci má býti při jeho vystoupení vydán t. zv. list výhostní, v němž uvedeno býti musí: třída dělní, ke které náleží, pokladna bratrská, ve které je zanesen a doba, po kterou do ní přispíval, konečně den nastoupení do služby a vystoupení ze služby. Dělníci nebo dozorci, kteří již v rakouském dolu pracovali, nemohou býti od žádného majitele dolu bez listu výhostního do služby přijati (§ 208 hor. z.). Dále musí každý obyčejný havíř i dozorce dolů opatřen býti knížkou pracovní, řádem živnostenským předepsanou. Knížky tyto mají podstatně též obsah jako listy výhostné, takže mohou tyto úplně nahraditi (nař. min. stát. pol. a obch. ze dne 25. května 1866 č. 12 ř. z. a § 208 hor. z.).

10. Seznamy.

Při každém díle jest vésti o všech havířích a dozorcích knihu mužstva, která budiž horním nebo politickým úřadům předložena, kdykoliv za to požádáno bude (§ 209 hor. z.).

Jsou-li dělníci horní co obvinění před trestní soud pohnáni, má býti o tom zpraven bezprostřední jich představený (§ 158 tr. ř.). Byl-li horník

ve vazbě vyšetřovací ponechán, budiž o tom rovněž představený neprodleně vyrozuměn (§ 176 tr. ř.). Nastoupí-li horník trest, má jeho představenému bez meškání doručen býti opis rozsudku v moc práva vešlého (§ 402 tr. ř.).

Deposita.

Soudům i úřadům politickým přihází se při výkonu jejich činnosti úřední, že musí přijímati peníze a cenné předměty v uschování. Za tím účelem zřízeny jsou zvláštní orgány t. zv. depositní (schovací) úřady. Úprava schovacích úřadů není ve všech královstvích a zemích na říšské radě zastoupených jednotná, nýbrž rozdílná jest dle druhu úřadů, u kterých se uschování připouští a dle území. Rozeznáváme: I. Úřady schovací soudů civilních, II. Úřady schovací soudů trestních a III. Úřady schovací politické.

I. Úřady schovací soudů civilních.

Sem patří: A) Úřady berní. B) okresní soudy a C) zvláštní soudní úřady schovací.

A) Pro berní úřady jako soudní schovací úřady stávají zvláštní ustanovení a sice: pro Čechy, Moravu, Slezsko, Rakousy pod a nad Enží, Solnohrady, Štýrsko, Korutany, Krajinu, Přímoří, Tiroly a Vorarlberg nař. min. spr. a fin. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z., pro Halič a Bukovinu nař. min. spr. a fin., a nejv. účtárny kontrolní ze dne 28. července 1856 č. 137 ř. z., a pro Dalmacii nař. min. spr. a fin., a nař. nejv. účetního dvoru ze dne 25. února 1875 č. 18 ř. z.

Dle nařízení ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z. platí tato ustanovení:

1. Poměr k soudu: Berní úřad v sídle soudu se nalezající jest zároveň jeho úřadem schovacím (berní a soudní schovací úřad § 2. nař. min. spr. a fin. ze dne 16. listopadu 1850 č. 448 ř. z.). Jemu přísluší přijímati, uschovávatí a zúčtovatí jmění depositní, sirotčí a pozůstalostní, které soudem jemu přikázáno bylo (§ 1. jmen. nař.). Berní úřad jest tedy jakožto soudní úřad schovací soudu podřízen a musí jeho příkazy plniti. Nesmí bez písemného příkazu soudního ani ničeho přijati, ani ničeho vydati. Je-li berní úřad zároveň úřadem schovacím pro několik soudů, mohou nařízení týkající se jednotlivých podstat jen tím soudem vydána býti, pro který hlavní kniha schovací, ve které dotyčná podstata zanesena jest, je založena (§ 3. jmen. nař.).

2. Jednání vnitřní: Za veškerou hotovost pokladniční a za správné vedení knih zodpovědnými jsou představený úřadu a kontrolující úředník rukou nerozdílnou (§ 5. jmen. nař.). Převzaté a uložené peníze mají se uschovati odděleně od ostatních pokladničních předmětů úřadu berního ve vlastní ohnivzdorné a dvojným zámkem opatřené pokladně, jejíž jeden klíč obdrží představený úřadu schovacího, druhý kontrolující úředník. Úřad schovací má vésti: jednací (podací) protokol, denník schovací a hlavní knihy schovací (§ 11. a 12. jmen. nař. a nař. min. spr. a fin. ze dne 12. června 1855 č. 79 ř. z.). Je-li úřad schovací více soudům společným, vedou se samostatně, hlavní knihy schovací pro každý zvlášť. Každá podstata obdrží ve hlavní knize schovací jeden list (folium), na kterém se nahoře zevrubně popíše; na hořejší polovici listu toho zanáší se pak příjem, a na dolejší výdej. O všech podstatách musí se vésti zvláštní abecední seznam. Hlavní kniha schovací má představeným soudu, kterému úřad schovací podřízen